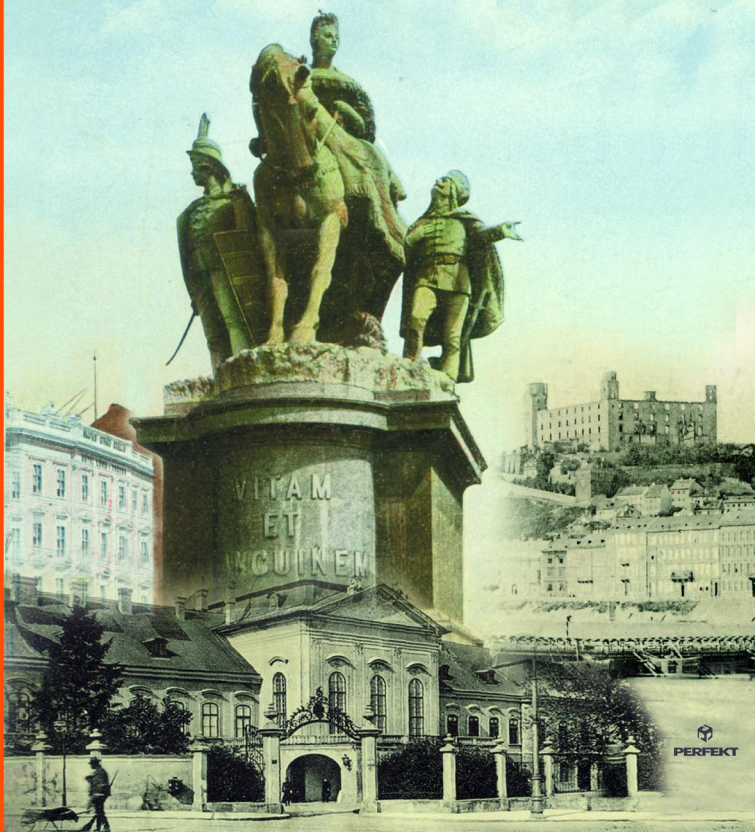

∞ IVAN SZABÓ ∞

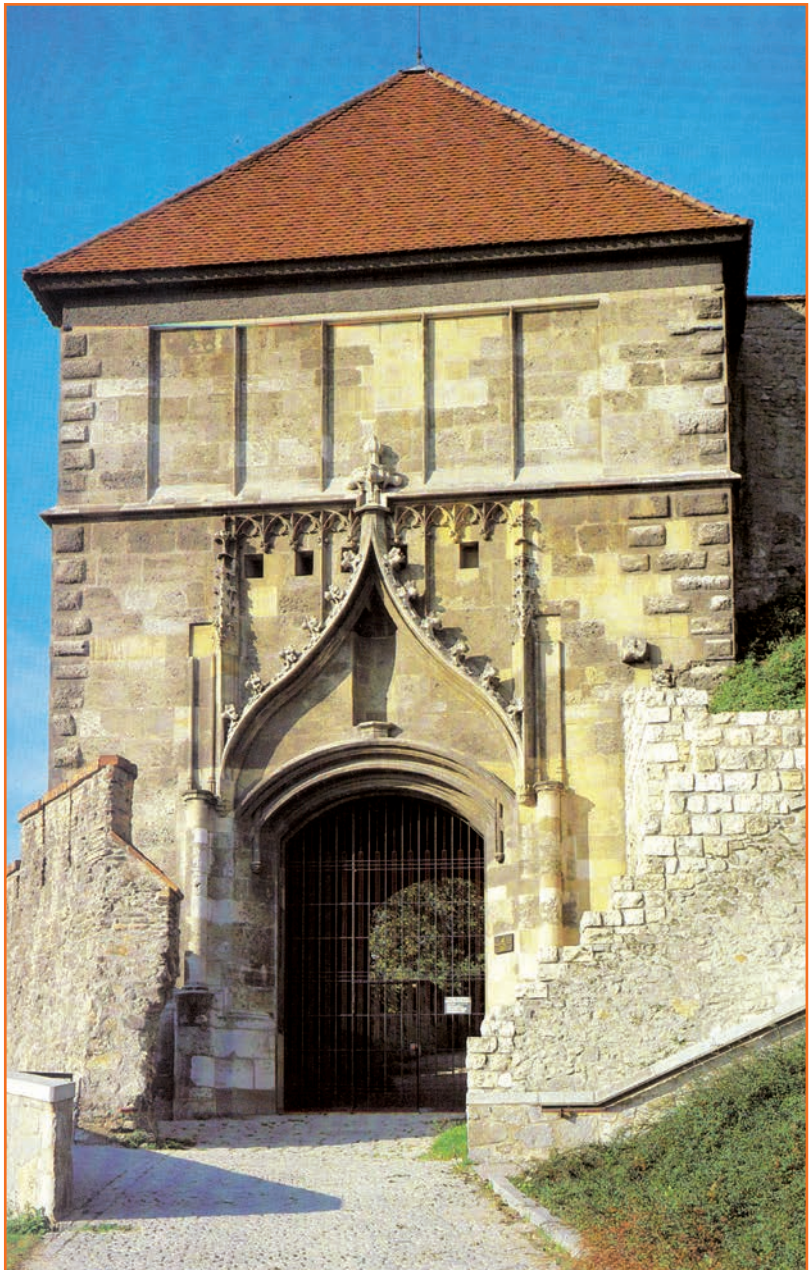
Kladivom na kráľovnú

OSOBNOSTI STARÉHO PREŠPORKA

PERFEKT

Kladivom na kráľovnú

 Ivan Szabó

Kladivom na kráľovnú

OSOBNOSTI STARÉHO PREŠPORKA

Text © Ivan Szabó

Photographs © Perfekt's archive, Alexandra Cighardová, Vladimír Fecko,
Veronika Sabovčíková, Michal Zika's private collection of historical postcards

Design © Veronika Sabovčíková, DTP Perfekt 2019

Slovak edition © Perfekt 2019

Kladivom na kráľovnú

OSOBNOSTI STARÉHO PREŠPORKA

Veľký výber starých pohľadníc Bratislavy nájdete v predajni ALBUM
na Jégého ulici 10a v Bratislave alebo na www.albumik.sk.

Autor textu: Ivan Szabó

Fotografie: archív vydavateľstva Perfekt, Alexandra Cighardová, Vladimír Fecko,
Veronika Sabovčíková, súkromná zbierka dobových pohľadníc Michala Ziku

Zodpovedná redaktorka: Katarína Trgová

Jazyková redaktorka: Alexandra Cighardová

Grafická úprava: Veronika Sabovčíková, DTP Perfekt

Vydal Perfekt, a. s., Cukrová 14, 811 08 Bratislava, ako svoju 843. publikáciu.

Rok vydania 2019

Prvé vydanie

Tlač: KASICO, a. s., www.kasico.sk

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFECT, Cukrová 14, 811 08 Bratislava,
e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť na www.perfekt.sk so zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na internetových portáloch
www.martinus.sk a www.dibuk.sk.

ISBN 978-80-8046-937-5

www.perfekt.sk

Pred dvetisíc rokmi rímsky spisovateľ Terentus Maurus napísal vetu: „*Habent sua fatua libelli*,“ čo po slovensky znamená, že aj knihy majú svoje osudy. Je to svätá pravda. Niektoré knihy sa rodia ťažko, iné ľahko, mnohé upadnú do zabudnutia alebo, naopak, dožijú sa slávy po rokoch, dávno po smrti autora. Aj kniha, ktorú práve držíte v rukách, má svoj osud. Ponúkam čitateľovi možnosť nazrieť do zákulisia tvorby. Roku 2018 vyšla moja kniha *Významné osobnosti starého Prešporka*. Začal som ju písať rok pred jej vyjdením a pravdu povediac, vždy som spracoval príbeh či kapitolu o významnej osobnosti, ktorá ma zaujala. Príbehy som nepísal podľa rokov narodenia, ba ani podľa abecedy. Dokončené texty som poslal, no na moje prekvapenie vo vydavateľstve sa text zdal prídlhý. Tak vznikol nápad rozdeliť texty na dve časti, teda z jedného rukopisu urobiť dve knihy. Písal som jednu knihu, no budú dve. To ma potešilo, možno aj preto, že to nebýva taký častý spôsob prípravy knihy. Vznikol však problém. Kde rukopis „rozstrihnúť“, aby to malo logiku. Napokon sme sa dohodli na medzníku, ktorým mal byť rok 1800. Do prvej knihy sa dostali osobnosti, ktoré sa narodili pred týmto rokom. Do tejto druhej tie s mladším ročníkom narodenia. Bol som rád, že aj v druhej knihe *Kladivom na kráľovnú* sú osobnosti so zaujímavými osudmi a životnými príbehmi. Verím, že čitateľa zaujmú. Spomeniem napríklad Floriána Františka Rómera, ktorý sa postaral o to, aby údery bleskov neničili vežu Dómu sv. Martina. Priblížil som tiež prešporský pobyt národovca Ludovíta Štúra, pôrodníka Jána Ambroa, vďaka ktorému sa znížil počet úmrtí rodičiek a novorodencov, zakladateľa hasičského zboru a školy šermu Ferdinanda Martinenga, vynálezcu helikoptéry Jána Bahýľa či sochára Jána Fadrusza, autora sochy Márie Terézie či nositeľa Nobelovej ceny Filipa Lenárda... Láka ma vymenovať všetky osobnosti z knihy, no načo by bol na konci knihy obsah? No vidíte, občas sa stáva, že osud je niekedy pre spisovateľa milosrdný...

Autor

HEINRICH VON JUSTI

(* 1804 – † 17. október 1878)

Najúspešnejší mešťanosta 19. storočia

Roku 1918 vyšla v nemeckom a v maďarskom jazyku kniha Bratislavský okrášľovací spolok. Jej autorom bol Martin Györik (1848 – 1926), lýcejný profesor pôsobiaci ako kustód v Mestskom múzeu v Bratislave. Zároveň bol aj čestným predsedom Bratislavského okrášľovacieho spolku, teda zasväteným znalcom činnosti spolku, čo ho oprávňovalo napísať knihu o päťdesiatročnej histórii spolku od jeho založenia roku 1868 až po rok 1918. Činnosť spolku v roku 2009 obnovila skupina bratislavských nadšencov, ktorí sa rozhodli nadviazať na myšlienky volakedajšieho spolku, s cieľom *„skrášľovať mesto a jeho okolie... udržiavať a spravovať kultúrnohistorické pamiatky mesta“*. Všetko úsilie spolku vtedy aj dnes je zamerané *„na cibrenie estetického vkusu a pestovanie úcty k minulosti mesta. Konečný cieľ spolku je teda jednoznačný: podporovať všetko pekné a pozdvihnúť kultúrnu úroveň.“* Vďaka aktivite súčasného spolku vyšla kniha Martina Györika roku 2002 a 2012 aj v slovenskom jazyku. V knihe sú uverejnené stanovky spolku a rozličné aktivity, ktorých výsledky v mnohých prípadoch môžeme vidieť i dnes. Nájdeme tam aj mená stoviek členov, veď spolok ich mal vždy viac ako tristo päťdesiat. Medzi členmi spolku viackrát rezonuje meno jeho zakladateľa Heinricha von Justiho. Hoci nebol rodeným Bratislavčanom (narodil sa v rumunskom Kluži), všetku svoju energiu po presťahovaní sa do Bratislavy venoval jej rozvoju. Heinrich Justi gymnázium vyštudoval v rodnom meste a v Sibiu. Mal pred sebou vojenskú kariéru a tomu prispôbil aj svoje ďalšie štúdium. Najprv bol aspirantom na správe vojenského inžinierstva, neskôr dôstojníkom v 19. pešom regimente. Chcel byť dôstojníkom generálneho štábu, no tento stupeň kariéry nedosiahol. To ho pravdepodobne nahnevalo, preto vystúpil z armády a roku 1829 sa zamestnal ako mestský úradník v Prešporoku. Zároveň sa venoval štúdiu práva. Stal sa koncipientom, potom aktuárom a neskôr magistrátnym radcom. V meruôsmych rokoch sa stal členom Národnej gardy, ktorá bojovala proti Habsburgovcom. Bojoval dokonca proti slovenským

Princ Windischgrätz

dobrovoľníkom pri Hlbokom, ktorí boli na strane cisára. Po návrate do Bratislavy sa stal veliteľom Prešporskej národnej gardy. Keď poľný maršal rakúskeho vojska princ Windischgrätz vkročil v decembri 1848 do mesta, považoval Justiho za rebela... Roku 1850 ho postavili pred vojenský súd, ktorý na jeho činnosti nenašiel žiadnu chybu, a preto ho oslobodil. To bol koniec Justiho vojenskej kariéry a on sa stiahol z verejného života. Stal sa podnikateľom. Roku 1855 vznikla v Bratislave plynáreň a Justi sa stal jej riaditeľom. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní ho v Bratislave navrhli za kandidáta na mešťanostu – prvú osobu v meste, a 13. mája 1867 bol väčšinou hlasov zvolený. Jeho činnosť v tejto funkcii bola mimoriadna, a tak, ako píše Martin Györík vo svojej knihe, „*bol najvýznamnejším bratislavským mešťanostom 19. storočia*“. A Györík jeho prácu zhodnotil nasledovne: „*Osemročné funkčné obdobie, počas ktorého bol hlavou mesta, bolo priekopnícke. Dokázal správne využiť svoje široké vedomosti a celú správu mesta postavil na nové základy.*“ Autor potom vymenúva Justiho zásluhy, medzi ktoré patrí regulácia Dunaja

Vajanského nábrežie

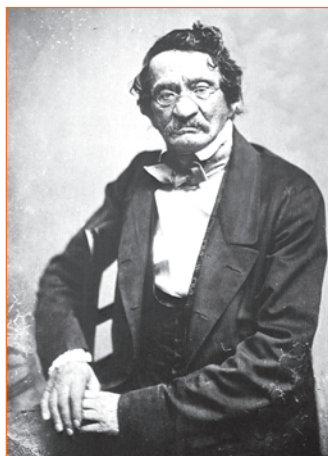
a postavenie pylónov na mestskom úseku dunajského nábrežia, zvýšenie rusovskej hrádze, vybudovanie Hlbokej cesty, odškodnenie, ktoré získalo mesto od štátnych železníc za pramene odrazené kvôli stavbe tunela, zabezpečenie práva na spotrebné dane, zavedenie stavebných predpisov, zakúpenie Apponyiho barokového paláca z roku 1762, začiatok všeobecnej kanalizácie a dláždenia, zavedenie penzijného štatútu pre mestských úradníkov, oddelenie majetku katolíckej cirkvi a škôl od majetku a škôl mesta, amortizačný plán, založenie dobrovoľného hasičského zboru. Mestský plán obsahoval do budúcnosti aj tieto body: stabilný most cez Dunaj, výstavba kasární, vodovodu, tržnice, budovanie škôl, stavebný plán mesta, podpora cudzineckého ruchu, zlacnenie života a obživy, zakladanie fabriek, ktoré by priniesli mestu kapitál a prácu pre chudobnejších... Justiho perspektívne plány sa však nestretli s pochopením medzi poslancami, hoci mestu sa darilo a Justi zvýšil príjmy Prešporka. V zastupiteľstve však opozíciu proti Justiho veľkorysosti viedli bankár Teodor Edl a farár Karol Heiller. Okrem iného mu

Apponyiho barokový palác

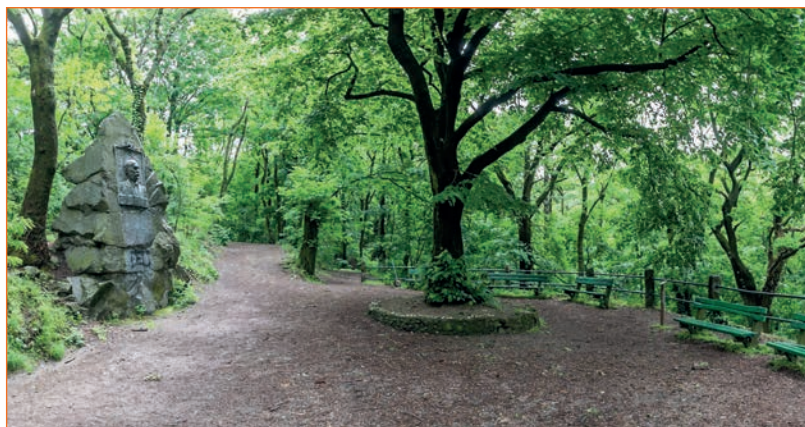
Hlboká cesta – cesta do Horského parku

Moritz Gottl, kráľovský radca

vyčítali, že ako mešťanosta je Justi tvrdý a energický autokrat, ktorý vychádza z vlastného presvedčenia a iniciatívy, a ťažko sa proti jeho názorom dá opoňovať. Autokratické metódy vládnutia priviedli Justiho ku konfliktom v zastupiteľstve a napokon roku 1875 musel z funkcie ako 71-ročný odstúpiť. Dokonca mu magistrát nepriznal ani zaslúženú plnú penziu. „Čo muselo právom roztrpčiť muža, ktorý tak verne slúžil mestu,“ napísal Martin Györik. Justiho prvým počínom bola myšlienka na založenie Bratislavského okrášľovacieho spolku. Nosil ju v sebe už predtým,

ako sa stal mešťanostom, ba vtedy ani nepatril do skupiny mestských hodnostárov. Návrh predložil vtedajšiemu mešťanostovi, ktorým bol kráľovský radca Moritz Gottl. On ho vo februári 1867 prediskutoval so štyridsiatimi pánmi, ktorí boli na porade. Napriek tomu, že všetci so skrášľovaním mesta súhlasili, mali názor, že treba s realizáciou počkať... Podľa článkov v Pressburger Zeitungu to vyzeralo, že sa realizácia spolku bude ťahať dlhé mesiace. Po Justiho nástupe do funkcie sa všetko pohlo. Plán Bratislavského okrášľovacieho spolku sa stal sku-

Busta v Horskom parku, ktorej autorom je sochár Alojz Rigele

točnosťou. Zakladajúce zhromaždenie spolku sa konalo 8. marca 1868 a jeho členovia sa hneď pustili do práce. Vybudovali Hlbokú cestu vedúcu k Lurdskej jaskyni v bývalom kameňolome. Potom sa pustili do budovania Horského parku ako miesta pre oddych a vychádzky. Pôda a les patrili Emmerichovi Petzlovi a jeho manželke. Časť, ktorú vlastnili, sa volala Študentská hora. Keďže Petzl bol bezdetný, pozemky poručil v testamente Prešporskému polievkovému združeniu. Keď v apríli 1869 Petzl zomrel, mešťanosta Justi odkúpil Študentskú horu od polievkového združenia a jej vlastníkom sa stalo mesto. S budovaním sa začalo veľmi skoro. Vznikol plán vychádzkových ciest, pri ktorých postavili päťdesiat lavičiek. Boli to pevné železné dosky na kamenných podstavcoch. Okrem toho dal mešťanosta Justi navrátať v parku dve studne. Horský park sa skutočne stal vyhľadávaným miestom na prechádzky a oddych obyvateľov mesta. Pri hlavnom vchode stál pekný dom pre strážcu parku. Rok 1868 bol aj rokom vzniku Mestského múzea, ktoré bolo pod správou spolku. S myšlienkou založenia múzea prišiel profesor Jozef Könyöki, ktorý bol tridsaťdva rokov jeho kustódom. Múzeu darovalo viacero šľachticov vzácne historické pamiatky, zbrane, nádoby, vitríny, skrine a pod. Ochotne mu v tejto činnosti pomáhal aj Justi. Múzeum sa tešilo veľkej popularite. Svedčí o tom aj nárast návštevníkov. Roku 1873 za 53 dní navštívilo múzeum 1 729 návštevníkov, o desať rokov neskoršie už 5 710 a roku 1911 ich bolo 11 790. Heinrich von Justi zomrel ako 74-ročný a je pochovaný na Ondrejskom cintoríne v Bratislave. Na začiatku Horského parku stojí Justiho pomník, ktorého autorom je sochár Alojz Rigele. O tom, že si ho ako mešťanosta vážili, svedčí aj bývalé pomenovanie Vajanského nábrežia, ktoré sa volalo Justiho rad.

Hrob Heinricha von Justiho na Ondrejskom cintoríne